

KUNTAVERTAILU LIIKUNTA-AKTIIVISUUDESTA JA HYVINVOINNISTA KESKI-SUOMEN JA VARSINAIS-SUOMEN VÄLILLÄ

Tämän työn tarkoituksena on vertailla Keski-Suomalaisten ja Varsinais-Suomalaisten liikunta-aktiivisuutta ja hyvinvointia erilaisten tilastojen kautta.

FinTerveys 2017 -tutkimuksen mukaan koko Suomessa vain 39% miehistä ja 34% naisista saavutti terveysliikuntasuositukset. Suurena kysymyksenä on se, miten ihmiset saataisiin aktiivisemmin liikkumaan. Yksilön valinnat määrittelevä paljon, mutta kunnalla on myös oma tärkeä roolinsa kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden edistämässä. Liikunta on merkittävässä roolissa ihmisten hyvinvoinnin tukemisessa ja kokonaisvaltaisessa jaksamisessa. Tähän työhön on otettu mukaan tutkimustietoa kuntalaisten yleisestä hyvinvoinnista ja sen osatekijöistä, koska pelkän liikkumisen vertailua kuntatasolla on tehty hyvin vähän.

Maantieteellisellä sijainnilla on havaittu olevan merkitystä hyvinvoinnille kunnan kaupunkimaisuuden lisäksi. Maantieteellisen sijainnin merkitys näyttäisi myös kasvaneen. Koko maassamme hyvinvointi on keskittynyt pääasiassa rannikkoseuduille, ja myös kaupunkien läheinen maaseutu on kehittynyt positiivisesti. Alueellisten erojen taustalla oletetaan olevan joukko perinteisiä ja historiallisia tekijöitä. (Nummela ym. 2014) Matti Heikkilä kollegoineen (2002) on todennut, että alueellisten hyvinvointierojen kasvu perustuu maan eri osien ja kuntatyyppien hyvinvointiresursseiltaan erilaiseen väestöön. Suuret terveyserot johtuvat pitkälti erilaisesta demografisesta rakenteesta ja työmarkkinakoostumuksesta. (Nummela 2014). Kunnan strategisen toiminnan suunnittelu on tärkeä tekijä ympäristön suunnittelun, erilaisten ohjelmien ja yksilöllisten interventioiden rinnalla. Kunnan aktiivinen toiminta liikunnan edistämiseksi on yhteydessä kuntoliikunnan harrastamiseen.

1.1 Kunta-Virveli

Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on kerätty tietoa kunnista Kunta-Virvelistä. Taulukko kartoittaa asukaslukua, liikuntapaikkoja ja saatujen avustusten määrää.

Muuttuja	Keski-Suomi	Varsinais-Suomi
Asukasluku	273 283	478 582
Liikuntapaikat/1000 asukasta	9,2	5,5
Myönnetyt avustukset 2021 (Kehittämis- ja liikuntapaikkarakentamisavustus)	3 281 050 €	4 671 826
Kehittämisavustukset 2017-2021	5 889 950€	8 383 961€
Liikuntapaikkarakentamisen avustukset 2015-2021	8 880 700€	10 471 526€
Valtion erityisavustus 2021	Hankkeita 138 / 3 281 050€	Hankkeita 192/ 4 671 826€

Taulukko 1. Kunta-Virveli (2021)

1.2 TEAviisari

Toisessa taulukossa (Taulukko 2) esitellään TEAviisarin liikuntasektorin osa-alueet ja kuntien erot pisteytyksellä. Vaaleanvihreä väri kertoo siitä kumpi maakunta on saanut suuremman pisteluvun. Mukana myös koko maan keskiarvo.

Pisteet	Keski-Suomi	Varsinais-Suomi	Koko maa
Liikunta	67	72	72
Sitoutuminen	54	68	62
Johtaminen	84	80	83
Seuranta ja tarveanalyysi	30	62	54
Voimavarat	67	66	63
Osallisuus	92	93	95
Muut ydintoiminnot	76	64	75

Taulukko 2. TEAviisari 2020.

Kolmannessa taulukossa (Taulukko 3) on TEAvisarin tulokset eroteltuina osa-alueittain ja vertailu keskenään maakuntien välillä. Vaaleanvihreä kuvaa sitä kumpi kunta on prosentuaalisesti vertailussa parempi. Johtamisessa, osallisuudessa ja liikuntaneuvonnassa voidaan nähdä olevan suurimmat erot.

Osa- alue	Keski-Suomi	Varsinais-Suomi
<u>Sitoutuminen:</u> Kuntien hyvinvointikertomuksessa on kuvailtu kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta	61%	64%
<u>Johtaminen:</u> liikunnan edistäminen on otettu yhdeksi lähtökohdaksi kunnan yleissuunnittelussa	57%	76%
Kunnan liikuntatilojen vapaat vuorot ovat esillä kuntalaisille avoimessa varauskalenterissa	70%	84%
<u>Seuranta ja arviointi:</u> Move-mittausten perusteella fyysiseltä kunnolta heikoimpaan kolmannekseen kuuluvat 8.-luokkalaiset	34%	39%
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuus raportoidaan vuosittain osana kunnan toiminta- tai hyvinvointikertomusta	52%	50%
<u>Voimavarat:</u> Liikunnanohjaushenkilöstön määrä henkilötyövuosina / 10 000 asukasta	2,9 HTV	1,8 HTV
<u>Kestävä kehitys:</u> Liikuntatoimessa kerätään tietoja liikuntapaikkojen ympäristökuormituksesta	28%	33 %
<u>Osallisuus:</u> Kunnassa toimii liikunta- ja urheiluseurojen, yhdistysten ja kunnan säännöllisesti kokoontuva yhteiselin esim. seuraparlamentti	22 %	44 %
Kunnan asukasfoorumeita tai kuntalaisraatia käytetään liikuntapalveluiden kehittämiseen	70 %	59 %
<u>Liikuntaneuvonta:</u> Kunnassa järjestetään liikuntapalveluiden ja sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyönä liikuntaneuvontaa	52%	62%

Taulukko 3. TEAvisari (2020), terveyttä edistävä liikunta Keski-Suomessa vrt. Varsinais-Suomessa

1.3 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueilla 2021

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) lähetti tulevien hyvinvointialueiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuuhenkilöille “Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulevilla hyvinvointialueilla” -verkkokyselyn toukokuussa 2021. Vastaus saatiin kaikilta tulevilta hyvinvointialueilta. Kyselyssä selvitettiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita, järjestämistä ja toimintaa alueilla. Lisäksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) ja joidenkin hyvinvointialueiden toiveesta kyselyssä kysyttiin myös mielenterveyden edistämiseen ja ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita. Alla on tietoa Keski-Suomen ja Varsinais-Suomen tämän hetkisestä tilanteesta.

Taulukko 2. Alueelliset hyvinvointikoordinaattorit.

Alue	Alueella on hyvinvointikoordinaattori	Tehtäviin käytössä oleva työaika	Tehtävistä on kirjallinen tehtävänkuvaus olemassa	Alueella on kuntien HYTE-koordinaattoreiden verkosto
Keski-Suomi	x	100 %	x	x
Varsinais-Suomi	x	30-50 %	-	x

Taulukko 6. Alueiden omatoimisesti keräämä HYTE-tieto kesäkuussa 2021.

Hyvinvointialue	Potilas/asiakastietojärjestelmistä, mistä?	Omilla kyselyillä alueen asukkaille, mitä?	Omilla kyselyillä alueen työntekijöille, mitä?	Jostain muualta, mistä?
Keski-Suomi	Uutta potilastietojärjestelmää suunnitellaan (Aster).	Kuntakohtaisia kyselyitä. Myös Sote-uudistus -hanke tekee paljon tiedonkeruuta.	Koulutustarvekyselyitä, osaamiskartoituksia, hyvinvointikyselyitä	Ei
Varsinais-Suomi	Ei	Esim. päihdeyksiköiden asiakaskysely	Esim. varhaisen puuttumisen kysely, ravitsemuskysely kuntiin	Ei

Taulukko 7. Ehkäisevän päihdetyön koordinaatio alueilla.

Alue	EPT-koordinaattori tai vastaava	Organisaatio	Työaika
Keski-Suomi	-	-	-
Varsinais-Suomi	x	Turun kaupunki (alueellisen EPT-alatyöryhmän vetäjä)	30–50 %

Taulukko 10. Käytössä olevat mielenterveyden edistämisen menetelmät kohderyhmittäin.

Alue	Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa	Oppilaitoksissa	Työikäisille	Ikäihmisille
Keski-Suomi	x	x	x	x
Varsinais-Suomi	x	-	-	x

Nämä taulukot otin mukaan mielenkiinnosta. Näilläkin tekijöillä voi olla vaikutusta tiettyjen ihmisryhmien liikunta-aktiivisuuteen. Hyvinvointialueet tulee varmasti olemaan suuressa roolissa jatkossa, joten näihinkin on hyvä kiinnittää huomiota.

1.4 FinSote- tutkimus

FinSote on kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus, jonka avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuvia muutoksia eri väestöryhmissä ja alueittain. Tähän vertailuun on otettu FinSote-tutkimuksesta tuloksia aihepiireistä; Hyvinvointi, Terveys, Elintavat ja riskitekijät, sekä työ- ja toimintakyky. (FinSote-tutkimuksen perustulokset 2020). Kuntien vertailu on merkitty väreillä “parempi” ja “Huonompi”.

-Koettu hyvinvointi

*Elämänlaatu. Kokee elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi (%). Keski-Suomi 54,2 % Varsinais-Suomi 56,4 %

*Aktiivinen osallistuminen. Aktiivisesti osallistuvat (%) Keski-Suomi 23 %, Varsinais-Suomi 25,5 %

*Onnellisuus. Kokenut itsensä onnelliseksi 4 viime viikon aikana (%) Keski-Suomi 50,2 %, Varsinais-Suomi 52,5 %

- Terveys

* Koettu terveys. Keskitasoinen tai sitä heikompi koettu terveys (%) Keski-Suomi **38 %**, Varsinais-Suomi **35,8%**

* Itsemurha-ajatukset. Itsemurha-ajatuksia viimeisen 12 kk aikana (%) Keski-Suomi **8 %**, Varsinais-Suomi **5,7 %**

- Elintavat ja riskitekijät

* Lihavuus. Lihavien osuus (painoindeksi BMI >= 30 kg/m²) (%) Keski-Suomi **22,3 %** Varsinais-Suomi **23,6 %**

* Terveysliikuntasuositus toteutuu. Terveysliikuntasuosituksen saavuttavien osuus (%) Keski-Suomi **37,7 %** Varsinais-Suomi **39,1 %**

- Työ ja toimintakyky

* Liikkumiskyky/Juoksu (20-74 vuotiaat). 100m matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus (%) Keski-Suomi **11,9 %** Varsinais-Suomi **15,6 %** (Vastaavat havainnot kävelytestissä).

* Itsestään huolehtiminen. Itsestään huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia (%) Keski-Suomi **7,2 %** Varsinais-Suomi **10,6 %**.

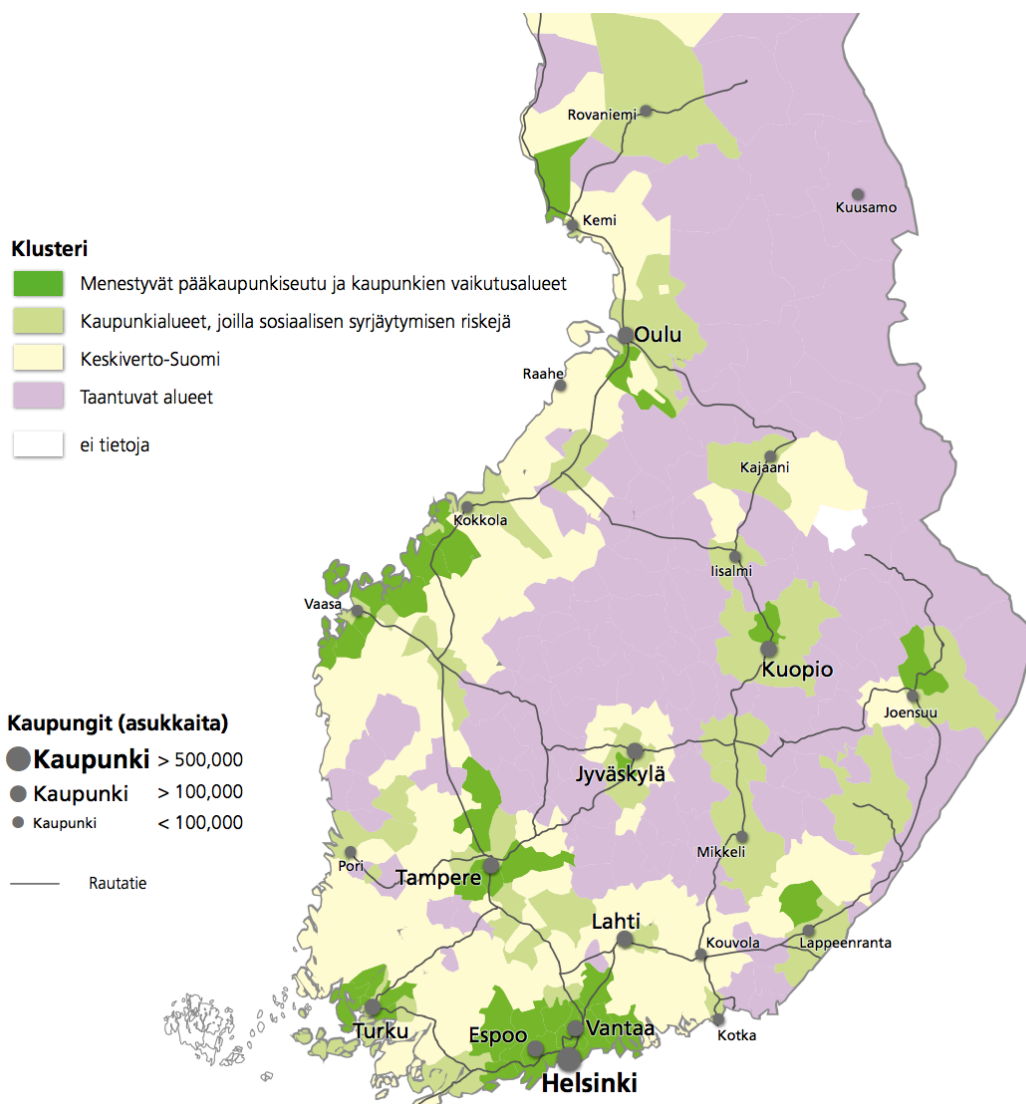
Terveyden osa-alueella Varsinais-Suomi pärjäsikin paremmin, mutta työ- ja toimintakyvyssä Keski-Suomen tulokset olivat edellä.

MOVE-mittauksissa ei ollut merkittäviä eroja Keski-Suomen ja Varsinais-Suomen välillä. Huolestuttavaa koko maan kannalta on se että n. 40 % 5. ja 8.luokkalaisista nuorista liikkuu terveytensä kannalta liian vähän.

1.5 Sosioekonomiset erot kuntien välillä Suomessa.

Kuten aikaisemmin on todettu yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja sosioekonomiset tekijät vaikuttavat hyvinvointiin ja terveyteen. Nämä tekijät ovat myös yhteydessä yksilöiden liikunta-aktiivisuuteen. Tutkimuksissa on mm. todettu, että liikunta-aktiivisuus on parempi koreakoulutetuilla henkilöillä, vapaa-ajan liikunta yleisintä ja liikkumattomuus vähäisintä pitkään koulutettujen aikuisten keskuudessa ja ravitsemussuosituksen mukaiset ruokavalinnat ovat yleisempiä korkeasti koulutetuilla ja hyvätuloisilla (Nummela ym. 2014).

Suomi voidaan jakaa elinolojen, taloudellisten indikaattoreiden ja sosiaalisen hyvinvoinnin perusteella neljään toisistaan erottuvaan alueeseen. Vihreän sävyt kuvaavat alueita, joilla menee tällä hetkellä kokonaisarviossa paremmin, ja jotka vaikuttavat olevan paremmin valmistautuneita tulevaisuuteen – ainakin väestön enemmistön kannalta. Keltainen merkitsee alueita, joilla indikaattoriarvot ovat usein lähellä koko maan keskiarvoa. Violetta käytetään kuvaamaan alueita, joilla indikaattoriarvot ovat pääosin negatiivisia. Väritys näyttää kartalla oleellisesti kolme eroavuuksien tasoa: keskiverto, keskivertoa parempi ja keskivertoa huonompi. Vaikka valtaosa väestöstä asuu dynaamisilla kaupunkialueilla, enemmän kuin yksi neljästä suomalaisesta asuu alueilla, jotka eivät yllä samalle hyvinvoinnin tasolle (Fina ym. 2021)

Kuva 1. Sosioekonomiset erot kuntien välillä, Fina ym. (2021)

Kuten kuviosta huomataan, Keski-Suomen laitamilla on enemmän taantuneita alueita, jotka saattavat tulevaisuudessa jatkaa kasvuaan. Tämä voi nousta liikunnan ja hyvinvoinnin saralla ongelmaksi, jos sitä ei huomioida liikuntasuunnittelussa ja kuntastrategiassa. Alle on vielä merkitty kuntien pienituloisuusaste, pitkäaikaistyöttömyys ja nuorisotyöttömyys. Näissä huomataan, että Keski-Suomessa tilanne on heikompi kuin Varsinais-Suomessa.

Kuntien pienituloisuusaste (suhdeluku)

Keski-Suomi 112.4

Varsinais-Suomi 95.8

Pitkäaikaistyöttömyys:

Keski-Suomi 112

Varsinais-Suomi 97.8

Nuorisotyöttömyys:

Keski-Suomi 119.3

Varsinais-Suomi 74

(Keski-Suomen hyvinvointikertomus 2017-2020)

1.6 Maakuntien tiedostoja ja strategioita

Sekä Keski-Suomesta, että Varsinais-Suomesta löytyi niin liikunta-, hyvinvointi-, kuin kuntastrategioita. Näistä tiedostoista löytyi kunnalle asetettuja tavoitteita ja selkeitä toimintatapoja joita kohti lähdetään etenemään. Keski-Suomen tiedostoja en avaa tässä työssä erikseen, asiasisältöä on paljon ja kaikki tieto löytyy kaikille avoimista tiedostoista. Varsinais-Suomen toiminnasta avaan Liiku:n toiminta- ja taloussuunnitelmasta hieman, mutta tämäkin tieto löytyy avoimesta tiedostosta.

LiikU on tehnyt selkeän ja kattavan toimintasuunnitelman, jossa on paljon konkreettisia toimenpiteitä ja yhteistyökumppanuuksia, joiden avulla liikuntaa saataisiin alueella lisättyä.

Liiku on toimintasuunnitelmassaan esittänyt selkeät tavoitteet ja niihin tähtäävät toimintatavat. Eriteltynä on varhaiskasvatus, koulupäivät, liikuntatapahtumat, työhyvinvointi, liikuntaneuvonta, aktiivinen arki, seuratoiminta.

On kehitelty mm. kumppanuusverkosto Satakunnan ja Varsinais-Suomen kuntien kesken 1.1.2022

Jonka tavoite on:

- Kehitetään ja otetaan käyttöön toimintatapoja ja työkaluja, joilla vahvistetaan
- a) liikunnan strategista asemaa ja tiedolla johtamista kunnissa ja seudullisesti

- b) liikunnan ajankohtaisviestintää keskeisille päättäjille ja vaikuttajille kunnissa ja seudullisesti
- c) eri ikä- ja kohderyhmien liikunnallista elämäntapaa

Toimenpiteitä mm:

Vakiinnutetaan Liikunta asiaa -liikunnan ajankohtaisviestinnän uutiskirje ja toimitetaan se 6-10 kertaa vuodessa kunta-, maakunta- ja hyvinvointialuepäättäjille ja vaikuttajaryhmille. • Kootaan keskeiset päättäjä- ja vaikuttajaverkostot maakunnallisesti: liikunnasta päättävien toimielinten puheenjohtajistot, seuraparlamenttien tai vastaavien puheenjohtajistot.

Tässä työssä ongelmaksi nousi vertailun puute liikunta-aktiivisuudesta kuntien välillä. FinSote ja TEAviisari olivat ainoita selkeitä mittareita, jotka vertailivat liikunta-aktiivisuutta maakuntien välillä. Näissäkin liikunnan osuus jäi kuitenkin melko pieneksi. Meiltä ei löydy selkeästi kunta tasolla tietoa siitä miten eri ikäryhmissä olevat liikkuvat ja miksi.

LÄHTEET

- Fina, S., Heider, B., Matilla, M., Rautiainen, P., Sihvola, M-W. & Vatanen, K. 2021. Eriarvoisuuksien Suomi. Alueelliset sosioekonomiset erot Manner-Suomessa.
- Heikkilä, M., Rintala, T., Airio, I. & Kainulainen S. 2002. hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Tutkimuksia 126. Helsinki: Stakes.
- Kansallinen terveys-. Hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSote. Tulosraportti hyvinvointialueet 2020. <https://www.terveytemme.fi/finsote/>
- Keski-Suomen hyvinvointikertomus 2017-2020. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-08/K-S%20Hyvinvointikertomus%202017-2020.pdf>
- Kunta-Virveli. 2021. Jyväskylä: Likes. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNzIxYTkyYjltYjJmNi00MjhjLWE0MDctNDJiINDE5NDkwMWRiliwidCI6IjA3MjlmNzA0LTlwMTktNGY2ZC05MmU0LTMzNjdiMmRhOWMxMSIsImMiOiJh9>
- Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry. Toiminta- ja taloussuunnitelma 2022. https://www.liiku.fi/site/assets/files/7417/toimintas_2022_web.pdf
- Nummela, O., Hätönen, H., Saaristo, V. & Helakorpi, S. 2014. Kuntalaisten vapaa-ajan liikunta-aktiivisuus – siihen yhteydessä olevat yksilötekijät ja kunnan aktiivisuus terveyden edistämässä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (4).
- TEAvisari. 2020. terveyttä edistävä liikunta Keski-Suomen kunnissa 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- TEAvisari. 2020. Terveyttä edistämä liikunta Varsinais-Suomen kunnissa 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.